ARGUMENTE MBI NIVELIN E KAPITALIT MINIMAL TË PAGUAR

*Erjona Suljoti**

Fjalë kyçe
- Funksionet e kapitalit - Kapitali minimal fillestar - Sistemi bankar shqiptar - Shkalla e rrezikut - Rentabiliteti -

I. Ç'PËRFAQËSON KAPITALI PËR NJË BANKË?

Banka si çdo shoqëri tjetër tregtare për të ushtruar veprimtarinë e saj ka nevojë për kapital. Por, në dallim prej tyre, bankës tregtare i duhet të mbajë në çdo moment të caktuar kohe një shumë kapitali, i cili të jetë në gjendje të amortizojë humbjet e paparashikueshme. Ky detyrim buron nga natyra e veçantë e veprimtarisë bankare.

Kapitali i një banke kryen një sërë funksionesh. Për të realizuar këto funksione ai duhet të ketë strukturë dhe madhësi, që të kënaqë autoritetet rregulluese, aksionerët, investitorët (përfshirë depozituesit).

Ndër funksionet kryesore të kapitalit do të përmendnim:

Së pari, kapitali thith humbjet e bankës si edhe ekspozimet e saj ndaj rreziqeve të ndryshme që i duhet të përballojë gjatë aktivitetit të saj.

Së dyti, kapitali bën që depozituesit dhe kreditorët e tjerë të ndjehen të mbrojtur jo vetëm gjatë periudhave normale të veprimtarisë bankare, por edhe gjatë periudhave të vështirësive

financiare. Kjo do të thotë se kapitali është faktor që përforcon besimin e publikut tek çdo bankë, në veçanti, dhe tek i gjithë sistemi bankar, në tërësi.

Së treti, kapitali i bankës është burim fondesh afatgjata për aktivet e qëndrueshme, për teknikën dhe për teknologjinë bankare. Kapitali është burim kryesor për financimin e rritjes së bankës gjë, që është tepër e rëndësishme për të qenë konkurrues në ambientin bankar.

Së katërti, kapitali shërben si instrument i kontrollit të rritjes së veprimtarisë së bankës. Në rast se aktivet e bankës rriten më shpejt sesa duhet, atëherë banka do të marrë sinjale nga autoritetet rregulluese, se ajo duhet të përmbahet në ekspansionin e saj ose përndryshe, të shtojë kapitalin në përputhje me rreziqet që ajo merr përsipër.

Së pesti, kapitali ndihmon bankën që ajo të licencohet, të organizohet dhe të operojë përpara se të fillojë fluksi i depozitave. Në periudhën fillestare, kur ende besimi i publikut ndaj bankës është në nivel relativisht të ulët, i vetmi burim financiar me të cilin banka mund të operojë është kapitali.

Duke iu referuar të gjitha këtyre funksioneve rëndësi të veçantë merr kategoria e kapitalit minimal fillestar dhe madhësia e tij.

II. CILËT FAKTORË MUND TË NDIKOJNË NË SHUMËN FILLESTARE TË KAPITALIT?

- Situata makroekonomike e vendit. Sa më e stabilizuar dhe e shëndoshë të jetë kjo situatë aq më e ulët është shkalla e rrezikut në ambjentin ku operojnë bankat. Kjo do të thotë se bankat në veprimtarinë e tyre mbartin më pak rrezik, prandaj kushte të tilla nuk përbëjnë nxitje për rritjen e shumës minimale të kapitalit.
- Nevoja për të pasur ose jo banka të reja. Kjo lidhet me nevojën e tregut për rritjen e sistemit bankar dhe të shërbimeve të tij. Nëse tregu ka mungesë konkurrence,

mungesë bankash dhe shërbimesh bankare, atëhere kjo mund të bëjë që autoritetet të nxisin hyrjen e bankave të reja duke vepruar edhe nëpërmjet kërkesës më liberale për kapital. Pasi në të kundërtën një kërkesë e lartë për kapital do të thotë, për investitorët, një kthyeshmëri më e ulët dhe anasjelltas.

- Fuqia e biznesit (në terma të kapitalit), shpreh mundësinë aktuale të bizneseve të një vendi për të qenë në gjendje që të hyjnë në industrinë bankare. Shpeshherë autoritetet e vendit janë të interesuara që të rrisin numrin e bankave me kapital vendas në sistemin bankar. Për të realizuar këtë preferencë, mbahen parasysh edhe fuqitë reale të biznesit në termat e kapitalit. Duke iu referuar këtij kriteri si dhe preferencave drejt bankave me kapital vendas, në çdo rast, kjo nuk do të ndikonte në rritjen e mëtejshme të shumës së kapitalit.
- Shkalla e interesit të investitorëve (të brendshëm ose të huaj) për të çelur bankë. Ky faktor nënvizon faktin se nuk është e rëndësishme vetëm sa është fuqia (në terma të kapitalit) e investitorëve për të investuar, por dhe sa është shkalla e interesit të tyre drejt këtij aktiviteti. Shkalla e interesit të investitorëve të huaj dhe vendas lidhet drejtpërdrejt me treguesit e përfitueshmërisë (kthyeshmërisë) së investimit të tyre në këtë aktivitet si dhe me rrezikun që ata marrin përsipër. Nëse interesi është i ulët, atëhere veprohet nëpërmjet mbajtjes së shumës së kapitalit në nivele të ulta dhe anasjelltas.
- Shkalla e rrezikut të vendit dhe në veçanti e aktivitetit bankar. Kur flasim për rrezik kemi parasysh një nga faktorët kryesorë që ndikojnë në vendimin për të investuar apo jo. Një sistem bankar që vepron në një ambjent me një rrezik të lartë kërkon më shumë siguri, më shumë kapital që do të thotë ka nevojë për më shumë kapital fillestar. Përveç rreziqeve të përgjithshme ndikim të drejtpërdrejtë ka dhe rreziku i sistemit bankar, karakteristikat kryesore të strukturës së tij, të cilat ndikojnë në ecurinë e aktivitetit.
- Nevoja për të përmbushur standardet ndërkombëtare si për shembull, direktiva të ndryshme nga BIS ose BE. Shumë vende të rajonit si Kroacia, Rumania etj. në kuadrin

e marrëveshjeve të asocimit për të aderuar në BE kanë konverguar shumën e kapitalit minimal sipas direktivës, nr. 12 të vitit 2000. Sipas kësaj direktive vendet që do të lidhin marrëveshjen e asocimit për aderimin në BE duhet të mbajnë një shumë minimale të kapitalit jo më të ulët se 5 milionë euro ose 4,7 milionë usd. Në përgjithësi, vendet anëtare në BE shumën e kapitalit minimal e kanë 18 milionë euro ose 16.5 milionë usd.

III. HISTORIKU I NDRYSHIMIT TË KËTIJ TREGUESI NË SHQIPËRI NË VITE

Aktualisht në Shqipëri kërkesa për kapital është 700 milionë lekë ose rreth 5 milionë usd. Gjatë dhjetëvjeçarit të fundit, shuma e kapitalit ka ndryshuar me tendencë rritjeje. Kriteri i BE-së, 16.5 milionë usd është 3.3 herë më i lartë se norma aktuale e Shqipërisë, por gjithsesi ajo përmbush kriterin e BE-së për vendet që do të lidhin marrëveshjen e asocimit. Duke ditur që synojmë anëtarësimin në BE dhe përafrimi i legjislacionit është një hap i rëndësishëm drejt këtij anëtarësimi, natyrshëm lind pyetja: A duhet rritur shuma minimale e kapitalit? Përgjigjja është po, sepse nuk mund të largohemi nga procesi integrues i nisur si dhe për më tepër, sigurojmë edhe përfitime që shoqërojnë rritjen e kapitalit. Por, lind pyetja e dytë: A ka ardhur koha për të rritur shumën? Për këtë analizojmë disa fakte.

Tabelë 1. Ndryshimi nga viti në vit i kapitalit minimal në Shqipëri.

Vitet	Shuma e kapitalit minimal (në milionë lekë)	Nr. i bankave
Pas 1998	700	14
02.12.1998	700	10
dhjetor 1996	350	8
28.06.1996	200	8
Në vitin 1994	100 – 200*	6

*Shënim. Në vitin 1994 kishte dy nivele të kapitalit minimal të kërkuar: për investitorët vendas 100 milionë lekë dhe 200 milionë për investitorët e huaj.

Nga historiku i ndryshimit të shumës së kapitalit mund të nxjerrim drejtpërdrejt dy karakteristika të rëndësishme.

I: Në Shqipëri rritja e kapitalit nuk ka penguar kërkesën për çeljen e bankave, të cilat nga viti 1998 (kur kapitali minimal u rrit në nivelin e 700 milionë lekëve) janë shtuar edhe me 4 banka të reja. Kjo do të thotë që në interesin e investitorëve për të çelur banka kanë ndikuar faktorë të tjerë të ndryshëm nga shuma e kapitalit.

II. Në Shqipëri vëmë re se periudha e ndryshimit të kapitalit është pothuajse në çdo dy vjet. Ka raste kur shuma e kapitalit ka ndryshuar 2 herë brenda vitit (viti 1996). Në këtë vit ndryshimi u bë për të ruajtur të njëjtin nivel, të shprehur në usd (prej 2 milionë usd) të kapitalit minimal. Në realitet, në këtë vit kemi një nënçmim të theksuar të kursit të lekut ndaj dollarit (nga 100 lekë/usd në 170 lekë/ usd). Ky nënçmim i lekut bëri që të merrej vendimi për rritje të kapitalit minimal nga 200 milionë në 350 milionë lekë. Në vitin 1998, vendoset që bankat e reja që kërkonin të hynin në sistem duhet të paraqisnin një kapital jo më të ulët se 700 milionë lekë. Ndërsa për bankat ekzistuese dhe për ato që janë në proces miratimi të licencës, të bëhet një rritje disafazëshe e shumës së kapitalit minimal. Fillimisht u gjykua e arsyeshme të plotësohet një nivel prej 500 milionë lekësh. Ky detyrim do të përmbushej nga bankat në një hark kohor prej 18 muajsh dhe më pas të plotësohej një nivel prej 700 milionë, i cili duhej të përmbushej brenda 18 muajve të tjerë. Pra, nga viti 1992 deri më sot kemi katër ndryshime që mesatarisht do të thotë se ndryshimet janë bërë çdo dy vjet e gjysmë. Gjthësesi, po t'i referohemi eksperiencës së vendeve perëndimore, vëmë re se kur u vendos akordi i Baselit për kriterin e mjaftueshmërisë së kapitalit, në vitin 1988, u caktua një afat kohor për zbatimin dhe përshtatjen e këtij akordi, për rreth 4 vjet, deri në vitin 1992. Ndërkohë që në sistemin tonë bankar sikurse u përmend më sipër, periudha e ndryshimit të shumës së kapitalit ka qenë 2.5 vjet.

Konkluzioni 1: Vetëm nga një vështrim i historikut të ndryshimit të nivelit të kapitalit minimal konkludohet që shpeshtësia e rritjes së kapitalit ka qenë relativisht e lartë. Për këtë arsye, gjykohet që është ende shpejt për të ndryshuar shumën e kapitalit, sepse ndryshimi i shpeshtë i vë bankat përballë pasigurisë dhe presionit, si dhe vështirëson zbatimin e planbizneseve të tyre.

IV. SHUMA E KAPITALIT NË SHQIPËRI DHE NË DISA SHTETE TË TJERA

Tabelë 2. Krahasimi i treguesve të kapitalit për vendet e rajonit.

Vendet	Shuma e kapitalit minimal (në milionë usd)	Kapitali minimal/ PBB	Shkalla e levës financiare	Mjaftueshmëria e kapitalit	Madhësia e* sistemit bankar
Shqipëri	5,0	0.05%	6.7	42	50
Maqedoni	2,2- 8,3*	0.22%	23.3	36.7	38
Kroaci	4,7	0.02%	11.2	21.3	71
Bosnie Hercegovina	4,1	0.17%	25.7	32	67
Slloveni	4,0	0.02%	14	12.4	79
Bullgari	5,1	0.04%	11.3	41.3	40
Rumani	4,6	0.01%	8.6	23.8	29
Jugosllavi	5,0	1.87%	-	-	-
Turqi			11	-	70
Mesatare	4,8		13.27	25.84	55.5

*Shënim: Në rastin e Maqedonisë kemi dy nivele të kapitalit të kërkueshëm për bankat. Niveli rreth 2 milionë usd është për bankat që ushtrojnë aktivitetin e tyre brenda kufijve të vendit, ndërsa ato që kryejnë operacione jashtë vendit duhet të përmbushin një kapital minimal në shumën rreth 8 milionë usd.

*Me madhësi e sistemit bankar kuptohet totali i aktiveve të sistemit ndaj PBB-së.

Burimi: Raportet vjetore të vendeve si dhe Raporti Vjetor i IFS.

Niveli aktual minimal i kapitalit në Shqipëri, ndodhet afër nivelit mesatar të vendeve të rajonit që sipas një mesatareje të thjeshtë është në nivelin e 5.5 milionë usd. Ky tregues përkrah mendimin se nuk është momenti për ta ndryshuar këtë shumë. Pjesa që zë kapitali minimal ndaj totalit të PBB-së për Shqipërinë është më e lartë sesa në vende të tjera të ngjashme (si Rumani dhe Bullgari) që do të thotë praktikisht se në këto kushte ndryshimi i shumës së kapitalit minimal nuk është i nevojshëm. Niveli i levës financiare në Shqipëri aktualisht është i ulët. Që do të thotë se përpjesa që zë kapitali i vet ndaj totalit të aktiveve është shumë e vogël, më e vogla në të gjitha vendet e marra për krahasim. Ky tregues sugjeron rritjen e shumës së kapitalit. Treguesi i madhësisë së sistemit bankar për Shqipërinë është diçka më poshtë se mesatarja e vendeve të rajonit (55.5), që do të thotë se sistemi bankar në Shqipëri ka akoma nevojë për t'u zgjeruar. Ky tregues nënvizon idenë se rritja e shumës minimale do të ishte e dëshirueshme me qëllim që bankat të kenë mundësi për zgjerim.

Konkluzioni 2: Nga krahasimi i treguesve të kapitalit nënvizojmë se nga njëra anë shuma minimale e kapitalit si dhe madhësia e sistemit bankar janë afër mesatares së vendeve të rajonit, prandaj nuk është e nevojshme rritja e mëtejshme e shumës së kapitalit. Edhe niveli i mjaftueshmërisë që është 1.6 herë më i lartë se vendet e rajonit nuk e përkrah rritjen e kapitalit minimal. Nga ana tjetër, shkalla e levës financiare është sa gjysma e mesatares së rajonit dhe larg nivelit të vendeve të tilla si Kroaci dhe Slloveni (përkatësisht 11.2 dhe 14), që kanë një sistem bankar më të zhvilluar. Ky fakt përkrah rritjen e shumës së kapitalit fillestar.

V. ANALIZA E FAKTORËVE QË NDIKOJNË NË SHUMËN E KAPITALIT PËR SHQIPËRINË

1. SITUATA MAKROEKONOMIKE

Po të krahasojmë ecurinë në vite të disa treguesve makroekonomikë të Shqipërisë, duket qartë që mjedisi makroekonomik i vendit ka ardhur duke u stabilizuar. Gjatë 4 viteve të fundit të marrë në analizë, Shqipëria shfaq zhvillime pozitive më të mira për treguesit makroekonomikë, ndërmjet vendeve të rajonit të marra për krahasim.

Tabelë 3. Historiku i ecurisë së treguesve makroekonomikë.

Treguesit	Vitet			
	1997	1998	1999	2000
PBB në vlerë nominale (milionë) usd	2,294	3,057	3,676	3,752
PBB për frymë në usd	684	906	1,081	1,094
Rritje e PBB (ndryshimi në %)	-7	8	7.3	7.8
Investimet direkte (milionë $)	47.5	45	41.2	143
Investimet ndaj PBB (në %)	2.1	1.5	1.1	3.8
Inflacioni (në %)	42.1	8.7	-1	4.2
Kursi i këmbimit lekë/ usd (mesatar)	148.9	150.6	137.7	143.7

Nga zhvillimet makroekonomike Shqipëria përafrohet më shumë me vende të tilla si Maqedoni, Rumani dhe Bullgari, ndërkohë që ka një inflacion më të ulët ndërmjet këtyre vendeve,

investimet në përqindje ndaj PBB më të ulta si dhe PBB për frymë më të ulët. Sikurse dihet, aktualisht, Ballkani tërheq një përqindje shumë të vogël të investimeve të investitorëve të huaj dhe kjo në njëfarë mënyre ndikon në zhvillimet e përgjithshme makroekonomike, por dhe në atë të sistemit bankar. Kjo ka ardhur si rezultat i situatës tejet të rënduar me luftra si dhe i një shfaqjeje të mungesës së theksuar të stabilitetit politik, si rajon.

Tabelë 4. Të dhënat makroekonomike për vendet e rajonit, për vitin 2000.

Vendet	Treguesit e PBB			Investimet direkte		Inflacioni (në %)	Kursi mesatar vjetor i këmbimit ndaj usd
	PBB në mil. usd	PBB/ Frymë	Rritja reale e PBB-së	Totali në mil. usd	IHD/ PBB (në %)		
Shqipëri	3,752	1,094	7.8	143	3.8	4.2	143.71
Maqedoni	3,800	1,885	5.1	181.6	4.6	10.6	65.904
Kroaci	18,977	4,227	3.7	827,9	21.9	6.2	8.3
Bosnje Hercegovinë	4,130.4	1,053	5	117	2.8	8	2.1
Sllloveni	18,169	9,413	4.6	133.3	1	8.9	222.7
Bullgari	11,950	1,459	5.8	999.6	8.4	10.1	2.1
Rumani	36,691	1,636	1.6	1036	3	45.7	21,708
Jugosllavi	267	940	7	-	-	85.6	37.5
Turqi	77,484	1150	7.6	112	1.3	55	1644.5

Burimi: Raporti Vjetor i IFS 2000.

Duke iu referuar problemit tonë do të thotë që akoma nuk ka ardhur momenti i rritjes së shumës së kapitalit, sepse gjithësesi një veprim i tillë do të kufizonte në njëfarë mase rritjen e mëtejshme të sistemit bankar. Po t'i referohemi zërit investime të huaja direkte për frymë shohim se Shqipëria rradhitet si vendi i fundit ndaj gjithë vendeve të rajonit për tërheqjen e investimeve të huaja. Kjo do të thotë që, në përgjithësi, duhen krijuar kushte sa më të favorshme për tërheqjen sa më të madhe për investitorët e huaj, që do të thotë se rritja e shumës minimale të kapitalit nuk është e përshtatshme. Përsa i përket treguesit të inflacionit ai është në nivelin më të ulët për të gjitha vendet e rajonit. Treguesi i inflacionit së bashku me kursin stabël të këmbimit flasin për një situatë makroekonomike të favorshme dhe më të sigurtë, gjë që nuk kërkon domosdoshmërisht më shumë kapital.

Konluzioni 3: Nga analiza e mësipërme mund të themi se situata makroekonomike e krijuar, nuk dikton patjetër rritjen e shumës së kapitalit minimal. Gjithashtu, dhe niveli i ulët

i investimeve të huaja për frymë, përkrah mosndryshimin e shumës së kapitalit.

2. NEVOJA PËR TË PASUR OSE JO BANKA TË REJA

Nevoja për të pasur ose jo banka të reja përgjithësisht përcaktohet nga:

- madhësia fizike e sistemit bankar. Me madhësi të sistemit i jemi referuar disa treguesve sasiorë si për shembull, numrit të bankave për 1,000 km^2 që paraqet shtrirjen gjeografike të sistemit bankar, numrit të bankave për 100,000 banorë që paraqet shtrirjen e bankave për t'iu ardhur sa më shumë në ndihmë popullsisë;
- struktura e sistemit bankar, në lidhje me shkallën e përqendrimit të tij në bazë të aktiviteteve bankare. Këtë fakt e nënvizojmë duke patur parasysh ekzistencën e një konkurrence sa më efikase të sistemit bankar.[1]

Tabelë 5. Shqipëria dhe vendet e rajonit në madhësinë e sistemit bankar.

Vendet	Numri i bankave	Numri i bankave për 1000 km^2	Numri i bankave për 100,000 banorë
Shqipëri	13	0.45	0.37
Maqedoni	22	0.87	1.08
Kroaci	44	0.78	1.02
Bosnje Hercegovinë	63	1.23	1.61
Sllloveni	97	4.79	5.03
Bullgari	35	0.32	0.45
Rumani	40	0.17	0.18
Mesatare	45	1.23	1.39*

* Në këtë mesatare nuk janë përfshirë bankat e Turqisë dhe të Jugosllavisë.

Shqipëria është vendi me më pak banka në vendet e rajonit. Në qoftë se këtë numër do ta vendosim në raport me popullsinë e vendit dhe sipërfaqen e tij, do të merrnim një tregues më real. Por, dhe në këtë rast, vendi ynë rradhitet ndër tre vendet e fundit mbas Rumanisë dhe Bullgarisë për koeficientin e bankave për 1,000 km^2, dhe në përgjithësi është larg mesatares së rajonit.

Konkluzioni 4: Këta tregues dëshmojnë se sistemi bankar nuk është i tejngopur, prandaj mund të themi se është e nevojshme të nxitet më tej hyrja e bankave të reja në sistem. E parë në këtë këndvështrim do të thotë që rritja e nivelit minimal të kapitalit fillestar, nuk do të ndihmonte aspak në tërheqjen e investitorëve.

Po t'i referohemi strukturës së sistemit bankar, Shqipëria, ka një sistem bankar të përqendruar në një bankë të vetme. Gjatë vitit 2000 aktivet e bankës më të madhe në vend zënë rreth 65 për qind të aktiveve të sistemit bankar. Ndërkohë që në vendet e rajonit si për shembull, në Kroaci, aktivet e tre bankave më të mëdha të sistemit bankar zënë 18.8 për qind të aktiveve të sistemit.

Konkluzioni 5: Sa më i përqendruar të jetë sistemi bankar aq më e domosdoshme del në pah rritja e konkurrencës dhe hyrja e bankave të reja në treg. Ky fakt përkrah edhe një herë krijimin i kushteve të favorshme për hyrjen e investitorëve në tregun bankar, pra nuk e përkrah rritjen e shumës së kapitalit minimal.

3. FUQIA E BIZNESIT VENDAS (NË TERMAT E KAPITALIT)

Në vendin tonë, në hapat e parë të caktimit të këtij niveli u mendua të bëhej një diferencim ndërmjet investitorëve vendas dhe atyre të huaj. Duke iu ardhur në ndihmë investitorëve vendas me një shumë sa gjysma e shumës së investitorëve të huaj (100 milionë lekë). Ky diferencim u bë sepse, në atë kohë, nuk ishin krijuar akoma mundësitë reale të bizneseve shqiptare për të investuar në aktivitetin bankar. Ky tregues mendohej të ishte një nxitës drejt këtij aktiviteti. Më pas u gjykua e arsyeshme të hiqej ky kriter, edhe pse ishin arsye të tjera që i mbanin larg investimet e bizneseve shqiptare në aktivitetin bankar[2].

Konluzioni 6: Gjithsesi, në kushtet kur bizneset shqiptare akoma nuk janë plotësisht të konsoliduara dhe nuk ndihen të tërhequra nga veprimtaria bankare, do të ishte e parakohshme rritja e shumës së kapitalit.

4. SHKALLA E INTERESIT TË INVESTITORËVE (TË BRENDSHËM OSE TË HUAJ) PËR TË ÇELUR BANKË

Aktualisht investitorët shqiptarë (sipas disa analizave paraprake) nuk parapëlqejnë aktivitetin bankar për shkak të kthyeshmërisë të ulët dhe jo të menjëhershme që merret nga ky aktivitet. Investimi në një bankë është një investim afatgjatë që vitet e para të aktivitetit i ka me humbje, ndërkohë që investime të tilla si tregtia apo ndërtimi i vjelin fitimet e tyre që në vitet e para. Krahas këtij faktori ka edhe shumë faktorë të tjerë që mbështesin preferencën e investitorëve vendas drejt fushave të tjera të ekonomisë sesa në sistemin bankar. Ndërsa tërheqja e investitorëve të huaj do të kërkonte krijimin e kushteve favorizuese për këta investitorë si për shembull, në drejtim të kthyeshmërisë. Gjithashtu, shuma e kapitalit ka nevojë të jetë e tillë, që të ruajë konkurrencën në rajon. Vendosja e një niveli të lartë të kapitalit minimal do të sillte që investitorët e huaj të tërhiqeshin duke investuar kapitalin e tyre drejt vendeve që ofrojnë më tepër lehtësi.

Konluzioni 7: Shqipëria është ende në pozicion që ka nevojë për banka të reja dhe nuk ka investitorë të interesuar, ndaj duke e parë në këtë këndvështrim ajo duhet të nxisë hyrjen e bankave të reja dhe jo frenimin e tyre. Nga ana tjetër, duke parë dhe ecurinë e procesit të privatizimit të bankave shtetërore vëmë re se investitorët e interesuar janë të paktë. Kjo përforcon dhe një herë idenë se shuma ekzistuese e kapitalit minimal nuk duhet të rritet.

5. SHKALLA E RREZIKUT TË VENDIT DHE NË VEÇANTI E AKTIVITETIT BANKAR

Shuma e kapitalit të kërkuar ka një lidhje të drejtë me shkallën e rrezikut. Aktualisht, Shqipëria sikurse dhe disa vende të tjera të Ballkanit, është vend me një rrezik të lartë. Aktiviteti bankar, për vetë rëndësinë që ka, kërkon masa paraprake shumë të kujdesshme që të mund të evitojnë tronditje të gjithë sistemit

bankar dhe, në përgjithësi, të atij financiar. Po t'iu referohemi ecurisë së treguesve të performancës së sistemit bankar (cilësisë së kredisë meqenëse kredia është aktiviteti kryesor dhe me rrezik më të lartë) shohim se ka përmirësime të ndjeshme nga viti në vit.

Konluzioni 8: Në krahasim me vendet e tjera të Ballkanit treguesit e aktivietit kreditues tregojnë një pozicion me rrezik të konsiderueshëm (të lartë). Ky fakt vepron në favor të rritjes së shumës së kapitalit fillestar, për të krijuar baza për një sistem bankar më të shëndetshëm.

V. SITUATA NË SISTEMIN BANKAR

Gjithsesi, ajo që duhet patur në qendër të vëmendjes është ecuria e sistemit bankar. Rentabiliteti i sistemit bankar të Shqipërisë ndodhet në nivele relativisht të kënaqshme, diçka më lart se mesatarja e vendeve të rajonit (e përcaktuar si mesatare e thjeshtë ndërmjet vendeve të marra në analizë). Treguesi i kthyeshmërisë nga kapitali i vet është në nivelin më të lartë për të gjithë rajonin (të paktën në krahasim me vendet nga të cilat janë siguruar të dhëna). Gjë që tregon se fitimi neto i bankave i vënë ndaj kapitalit të aksionerëve është i lartë. Ndërsa për dy treguesit e tjerë: kthyeshmëria ndaj totalit të aktivit dhe fitimi neto ndaj PBB, treguesit e Shqipërisë rradhiten në vendin e dytë. Përsëri në një pozicion të kënaqshëm.

Tabelë 6. Tregues të rentabilitetit të sistemit bankar për vendet e rajonit.

Vendet	ROE	ROA	Fitim neto/PBB
Shqipëri	21.06	2.1	1
Maqedoni	3.8	0.8	0.3
Kroaci	15.6	1.3	0.8
Bosnje Hercegovinë			
Slloveni		0.8	1.3*
Bullgari	18	2.4	0.9*
Rumani	12.5	1.5	0.4
Mesatare	14.2	1.5	0.8

* Në mungesë të të dhënave për vitin 2000 janë marrë të dhënat e vitit 1999.

Po të shohim ecurinë historike të treguesve të rentabilitetit, vëmë re një përmirësim të dukshëm nga viti në vit të tyre.

Tabelë 7. Historiku i treguesve të rentabilitetit të sistemit bankar në Shqipëri.

Treguesit	Vitet			
	1998	1999	2000	2001
ROA	-1.8	-0.56	2.1	1.46
ROE	-82.3	16.4	21.06	21.6
Fitim/PBB në %	-0.7	0.3	1.0	0.7

Nga ana tjetër, treguesit e cilësisë së aktivitetit bankar krahasuar me vendet e tjera të rajonit qëndrojnë larg mesatares. Shqipëria është vendi që ka më pak të zhvilluar kreditimin e ekonomisë (sektorit privat) se të gjitha vendet e tjera të rajonit. Aktiviteti kreditues është një aktivitet akoma jo shumë i preferuar nga bankat ekzistuese, ndërkohë që siç dihet aktiviteti kreditues është aktiviteti kryesor i një banke. Cilësia e portofolit të kredive për momentin vazhdon të qëndrojë në nivele të këqija, dhe shumë larg mesatares së rajonit. Nga kjo nxjerrim konkluzionin se duhet stimuluar rritja e mëtejshme e veprimtarisë kredidhënëse të bankave. Në kushtet kur kredidhënia është një proces me rrezik të lartë, themi se mund të shoqërohet me rritjen e shumës së kapitalit.

Tabelë 8. Treguesit e cilësisë së kredisë të krahasueshme me vendet e rajonit.

Vendet	Niveli i huave me probleme ndaj totalit të kredive	Kreditimi i ekonomisë ndaj PBB-së	Kreditimi i ekonomisë ndaj totalit të aktivit
Shqipëri	42.8	5.2	10.4
Maqedoni	34.8	19.5	33.8
Kroaci	9.2	37.5	45.8
Bosnje Hercegovinë		49	73
Slloveni	5	39	53
Bullgari	8.2	18.3	36.8
Rumani	38.3	9.4	32.2
Turqi		22	32.1
Mesatare	23	25	40

Tabelë 9. Historiku i ecurisë së treguesve të performancës së sistemit bankar.

Treguesit (në %)	Vitet			
	1997	1998	1999	2000
Niveli i huave me probleme ndaj totalit të kredive	45.0	41.0	32.7	42.8
Kreditimi i ekonomisë ndaj PBB-së	4.5	7.9	8.1	5.2
Kreditimi i ekonomisë ndaj totalit të aktivit	9.2	18	16	10.4
Madhësia e sistemit bankar (aktiv/PBB)	49.0	44.7	49.3	50.2
Përdorimi i levës financiare (kap. I vet/tot.aktiv)	6.7	2.8	3.6	6.7
Norma e mjaftueshmërisë	-	-1.3	8.2	42

Nëse do t'i referoheshim ecurisë në vite të treguesit për mjaftueshmërinë e kapitalit apo të levës financiare, vëmë re se këta

tregues në vitet e mëparshme kanë qenë në nivele shumë të ulta. Kjo ka ardhur si rezultat i provigjoneve të larta për huatë e këqija të sistemit. Mbas vitit 1999 kemi kalimin e huave të këqija pranë Agjencisë së Trajtimit të Kredive dhe përmirësimin e ndjeshëm të llogarisë kapitale. Treguesi i mjaftueshmërisë së kapitalit shfaqet në nivelin me të lartë të vendeve të marra në analizë. Ky fakt dëshmon ose që aktiviteti bankar është shumë mirë i kapitalizuar në krahasim me rrezikshmërinë që marrin përsipër bankat (ka më shumë kapital se sa duhet), ose që bankat investojnë shumë pak në aktivitete me rrezik). Ndërsa, përsa i përket peshës që zënë aktivet e sistemit bankar ndaj totalit të PBB-së është shumë afër mesatares së vendeve të marra në analizë, por shumë larg standardeve të vendeve të zhvilluara (në vendet perëndimore ky raport është në nivelet e 250 për qind).

Konkluzioni 9: Duke iu referuar treguesve të rentabilitetit themi se ata janë në nivele favorizuese, më të lartë ndër vendet e rajonit. Ndërsa treguesit e performancës së sistemit bankar janë në nivele të ulta. Ekzistenca e një rreziku të lartë kërkon një shumë kapitali më të lartë.

Duhet patur kujdes se vendosja e një niveli të kapitalit më të lartë, përveç se do të largonte investitorët e huaj, sikurse u përmend më sipër, mund të çojë në rritjen e kërkesës për krijimin e shoqërive të tjera financiare jobanka.

VI. SHQIPËRIA DHE VENDET FQINJE ANËTARE NË BE

Në kuadrin e asocimit të Shqipërisë në Evropë, i jemi referuar treguesve të sistemit bankar të vendeve anëtare në BE. Kemi zgjedhur Italinë dhe Greqinë, jo vetëm për faktin se ato janë anëtare të BE-së, por edhe sepse ato janë partneret tona kryesore.

Shuma e kapitalit minimal të këtyre dy vendeve është përcaktuar nga direktivat e BE-së në nivelin 16.5 milionë usd. Përdorimi i levës financiare në Itali është shumë më i lartë se në Greqi, për vet faktin se zhvillimi ekonomik i Italisë dhe

struktura e sistemit bankar ndodhen në një nivel më të zhvilluar sesa i Greqisë. Madhësia e sistemit, e shprehur në raportin e aktivit të sistemit bankar ndaj PBB-së, është disa herë më e lartë se niveli i këtij raporti për mesataren e rajonit të Ballkanit, dhe se madhësia e sistemit bankar shqiptar. Madhësia fizike e sistemit bankar të këtyre vendeve është shumë e madhe, gjë që dëshmon për një sistem bankar të konsoliduar dhe të zhvilluar. Treguesi i kredive të këqija mbi totalin e kredive tregon qartë për një nivel të ulët të tyre dhe një performancë të mirë të aktivitetit kreditues.

Tabelë 10. Treguesit e sistemit bankar për vendet e BE-së për vitin 2000.

Treguesit	Itali	Greqi
Kapitali minimal i kërkuar në usd	16,500,000	16,500,000
Leva financiare (në %)	6.7	12.3
Madhësia e sistemit bankar (në %)	153	128
Numri i bankave	846	
Mjaftueshmëria e kapitalit	10.3	14.7*
Niv. i kredive të këqija ndaj tot. të kredive	8	
Niv. i tot. të kredive ndaj tot. të aktiveve	51.3	45%
Niv. i totalit të kredisë ndaj PBB-së	78	53%
ROA	0.79	
ROE	11.6	

* E dhëna e marrë për vitin 1999.

Treguesit e mësipërm dëshmojnë se sistemi bankar në këto vende është shumë i zhvilluar dhe i konsoliduar, por gjithësesi ato kanë një nivel minimal të kapitalit shumë herë më të lartë sesa vendet e rajonit. Arsyeja që po japim një tablo tashmë të njohur të vendeve fqinje është për të treguar se vërtet ne duam të rrisim shumën minimale të kapitalit fillestar, por a janë pjekur kushtet për të kryer këtë ndryshim? A është vërtet sistemi ynë bankar në gjendje që të mbështesë dhe përballojë këtë ndryshim? Sistemi ynë bankar është akoma në gjendjen e tij fillestare (infantile), ndaj ai ka shumë rrugë për të bërë derisa të arrijë afër niveleve të sistemit bankar të vendeve të zhvilluara dhe derisa të piqen kushtet, paralelisht me ndryshimin e tyre, duhet të bëhet dhe ndryshimi i shumës së kapitalit.

VII. KONKLUZIONE

Arsyet pro rritjes së kapitalit	Arsyet kundër rritjes së kapitalit
Niveli i ulët i levës financiare	Shpeshtësia e ndryshimit të shumës së kapitalit
Rreziku i sistemit bankar, cilësia e keqe e portofolit të bankave	Shuma e kapitalit dhe madhësia e sistemit bankar janë afër mesatares së rajonit
Rreziku i vendit	Mjaftueshmëria e kapitalit është e lartë
Përafrimi me kriteret e BE-së.	Shuma e kapitalit është sa kriteri i BE-së për vendet që duan të aderojnë në BE.
	Situata makroekonomike e përmirësuar
	Nevoja për banka të reja
	Nevoja për rritjen e konkurrencës në një sistem bankar të përqendruar
	Fuqia e biznesit vendas në termat e kapitalit
	Nevoja për tërheqjen e investitorëve të huaj

Si përfundim, do të theksonim se faktorët, mbi bazën e të cilëve gjykohet për të përcaktuar shumën e kapitalit, veprojnë në të dy krahët. Megjithatë, janë më të shumtë faktorët që nuk e përkrahin rritjen e shumës së kapitalit fillestar.

VIII. REKOMANDIMET

1. Nga analizat e mësipërme gjykojmë se, për momentin, shuma e kapitalit fillestar të mbetet e pandryshueshme.
2. Mendojmë se duhet të vlerësohet me kujdes rreziku i veprimtarisë së sistemit bankar dhe në rast se shkalla e rrezikut rritet, mund të veprohet nëpërmjet kategorive të tjera të kapitalit. Për shembull, duke patur parasysh se rentabiliteti i sistemit tonë bankar është më i lartë se vendet e tjera të rajonit, Banka e Shqipërisë mund të kërkojë politika më konservatore nga ana e bankave në drejtim të shpërndarjes së dividentëve, duke lënë të paprekur shumën fillestare të kapitalit.

SHËNIME

* Erjona Suljoti, specialiste, Departamenti i Politikës Monetare.

[1] Në mungesë të të dhënave për koeficientët e përqendrimit të vendeve të rajonit po e përmendim vetëm si një faktorë teorik, që realisht duhet të merret në konsideratë kur vendoset për nivelin e kapitalit minimal.

[2] Shih vrojtimin "Sistemi bankar shqiptar, probleme të zhvillimit të tij" të përgatitur nga Sh. Cani, M. Muço, T. Baleta.